

KONSTANTY GRZYBOWSKI

(1901–1970)

Bibl. Jagl

Konstanty Grzybowski urodził się w Zatorze jako syn Stefana i Zofii z domu Korczyńskiej. Ojciec Konstantego Stefan był lekarzem. Po ukończeniu Gimnazjum Sobieskiego w Krakowie podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ukończył je w roku 1924. W 1927 roku uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy pt. *Rozwój historyczny unitaryzmu i federalizmu w Niemczech*.

W latach 1928–1929 wykładał teorię państwa i prawo konstytucyjne w Instytucie Administracji Gospodarczej w Krakowie, a w latach 1928–1939 geopolitykę w Szkole Nauk Politycznych przy Wydziale Prawa UJ. Wykłady te oparł K. Grzybowski przede wszystkim na osiągnięciach nauki francuskiej (Vidal la Blanche, Brunkes, Aucel, Siegfried), a nie na niemieckiej doktrynie geopolitycznej.

Z przyczyn politycznych (konflikt z sanacją na tle autonomii uczelni) nie została zatwierdzona habilitacja K. Grzybowskiego.

K. Grzybowski w 1945 roku został zastępcą profesora UJ, a w roku następnym profesorem nadzwyczajnym. Kierował Katedrą Prawa Państwowego, a następnie Zespołem Katedr Teorii Państwa i Prawa Państwowego. W okresie 1948–1951 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa. Sprawom organizacji i nauki poświęcił dalsze lata pracy, wchodząc w skład specjalistycznych komisji resortowych przy Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego. Pracował w nich aż do końca życia.

Profesorem zwyczajnym został mianowany w 1959 roku, a od 1962 kierował utworzoną Katedrą Historii Doktryn Politycznych i Prawnych. Od roku 1962 pracował równocześnie w Instytucie Historii PAN, a w 1969 został wybranym członkiem korespondentem PAN.

Był członkiem krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, takich jak: *Société Jean Bodin* oraz *Institut International de Philosophie Politique*.

Twórczość naukową K. Grzybowski rozpoczął artykułem w zbiorze prac redagowanych przez profesora W.L. Jaworskiego (K. Grzybowski, *Kilka uwag o Teorii prawa prof. Władysława Leopolda Jaworskiego*, w: *Prace z dziedziny teorii prawa*, Kraków 1925). Do 1939 roku opublikował wiele prac, które dotyczyły głównie zagadnień ustrojowych Europy współczesnej. Do najważniejszych z nich należą: *Treść i forma Regulaminu Parlamentarnego na tle Konstytucji marcowej* (*Przegląd Prawa i Administracji*, Lwów 1928), gdzie występuje z tezą, że regulamin parlamentu powinien mieć formę ustawy (s. 454); *Dyktatura prezydenta Rzeszy. Studium nad art. 46 Ust. II Konstytucji Weimarskiej i rozwojem państwa autorytarnego w Niemczech*, w której poddał analizie metodę likwidacji demokracji w Niemczech za pomocą specyficznej interpretacji art. 48 Konstytucji Weimarskiej („Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”, Kraków 1933, t. XXVIII i osobno, Kraków 1934); *Zasady Konstytucji kwietniowej*, zawierające tezę, że Konstytucja Kwieciowa wyklucza „państwo totalne”, gdyż uznaje zasadę odrębności życia społecznego i aparatu państwowego (*Zasady Konstytucji kwietniowej. Komentarz prawniczy do cz. I. Ustawy konstytucyjnej*, Kraków 1937), oraz *Od dyktatury ku kompromisowi konstytucyjnemu*, w której szczególnie cenne jest socjologiczne określenie dyktatury (*Od dyktatury ku kompromisowi konstytucyjnemu*, „Przegląd Współczesny”, R. 9, 1930).

Z innych prac tego okresu wymienić należy: *Ustrój Związku Socjalistycznych Sowietkich Republik. Doktryna i konstytucja* (Kraków 1929), w której wystąpił z tezą, że państwo sowieckie nie jest państwem prawnym (s. 23); oraz rozprawę: *Niemcy. Ustrój polityczny Trzeciej Rzeszy* (Encyklopedia Nauk Politycznych. Warszawa 1939. Zagad-

nienia społeczne, polityczne i gospodarcze, t. IV, z. 1), w której poddał analizie założenia doktrynalno-ustrojowe narodowosocjalistycznej dyktatury.

W latach 1946–1949 wydał trzy prace, w których zajął się demokracją angielską, amerykańską i francuską, prezentując syntetyczną charakterystykę kształtowania się systemów politycznych tych państw (*Rozwój ustrojów demokratycznych*, cz. I, *Demokracja angielska*. Kraków 1946, Biblioteka Uniwersytetów Robotniczych, t. III; *Rozwój ustrojów demokratycznych II. Demokracja Stanów Zjednoczonych*, Kraków 1947, Biblioteka Uniwersytetów Robotniczych, t. VIII; *Rozwój ustrojów demokratycznych III. Demokracja francuska*. Kraków 1947, Biblioteka Uniwersytetów Robotniczych, t. IX). W 1948 roku w Krakowie ukazała się praca: *Ustrój Polski współczesnej 1944–1948* (Biblioteka Oświaty Powszechnej, t. 3), a w roku następnym *Nauka o państwie* (cz. I, Kraków 1949, Biblioteka Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Krakowie, pod red. S.M. Grzybowskiego), stanowiąca syntetyczną analizę form ustrojowych państwa w jego historycznym rozwoju od formacji niewolniczej do współczesności. W związku z analizą ustroju państwa współczesnego pozostają jego dwa artykuły: *Burżuazja a obszarnicy w państwie obszarniczo-burżuazyjnym* (*Z zagadnień ustroju społeczno-gospodarczego*, „Kwartalnik Historyczny”, 1956, nr 4–5) oraz *Z zagadnień współczesnego parlamentaryzmu burżuazyjnego* („Państwo i Prawo”, 1955, nr 4–5). Ostatnią pracą K. Grzybowskiego, poświęconą zagadnieniom prawno-ustrojowym był *Stalinizm w socjalistycznym prawie konstytucyjnym*, („Państwo i Prawo”, 1957, nr 6), w której wystąpił z tezą, że stalinizm był przede wszystkim problemem moralności społecznej (s. 1068).

Ostatnie czternaście lat swej bogatej i wielostronnej działalności naukowej przeznaczył K. Grzybowski na studia nad historią, historią prawa i historią doktryn politycznych. Wachlarz zagadnień poruszanych przez niego w pracach historycznych był olbrzymi. Od problemów antyku przechodził do czasów nowożytnych, pasjonował się średniowieczem, lecz pisał także prace z historii współczesnej. Wybierał tematy kontrowersyjne, polemizował, dążył do syntezy. Nie ograniczał się do jednej dyscypliny naukowej, przeciwnie, głosił i realizował konieczność badań interdyscyplinarnych. Wielka erudycja i nieprzeciętne zdolności pozwalały mu poruszać się z równą swobodą w poszczególnych dziedzinach nauki o prawie, jak i w różnych epokach historycznych. W swych pracach poruszał zagadnienia z filozofii historii, historii kultury i socjologii, pragnąc jak najszerzej i jak najgłębiej przedstawić nurtujący go problem.

Studia nad historią zapoczątkował K. Grzybowski pracą na temat poglądów na państwo i prawo w starożytnej Grecji, w której polemizował ze stanowiskiem W. Kornatowskiego (*O klasowe podłoże poglądów na państwo i prawo w starożytnej Grecji*. Na marginesie książki W. Kornatowskiego: *Rozwój pojęć o państwie w starożytnej Grecji*, „Państwo i Prawo”, 1951, nr 3). Dyskutował z L. Ehrlichem (*Paweł Włodkowiec a współczesna mu kanonistyka*. Na marginesie pracy Ludwika Ehrlicha: *Paweł Włodkowiec i Stanisław ze Skalmierza*, „Państwo i Prawo” 1955, z. 11) w artykule o Pawle Włodkowicu, zaś w artykule „*Corona Regni*” a „*Corona Regni Poloniae*” (w związku z pracą Jana Dąbrowskiego *Korona Królestwa Polskiego w XVI w.*, Warszawa–Kraków 1956, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. IX, 1957, z. 2) polemizował z J. Dąbrowskim.

Do cyklu prac K. Grzybowskiego poświęconych starożytności należały: *Przedmowa do Polityki Arystotelesa* (Arystoteles *Polityka* przeł. i oprac. L. Piotrowicz, przed-

mowa K. Grzybowski, wyd. I, Wrocław 1953, wyd. II, Warszawa 1964) „*Co to jest prawo*” – *Komentarz do dialogu Peryklesa i Alkibiadesa u Ksenofonta* („Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XIII, 1961, z. 2), oraz *Moderator imperii*, w której to pracy przedstawił ewolucję koncepcji władzy moderatora od antycznego Rzymu do XX wieku („Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XV, 1963, z. 2).

Reprezentował K. Grzybowski typ naukowca, którego zainteresowania wychodziły poza granice jednej epoki; przekraczał je programowo i konsekwentnie. Publikował liczne prace z okresu średniowiecza, odrodzenia, oświecenia i czasów nowożytnych. Z okazji 500 rocznicy urodzin N. Machiavellego zorganizował K. Grzybowski w 1969 roku międzynarodową sesję naukową w UJ, poświęconą temu wybitnemu przedstawicielowi epoki włoskiego renesansu. Poprzedził *Wstępem* i opracował nowe wydanie *Księcia Machiavellego* (N. Machiavelli, *Książę*, przełożył W. Rzymowski, opr. K. Grzybowski, Wyd. I, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, Biblioteka Narodowa, Nr 159, Seria II).

Szczególne miejsce w bogatej twórczości naukowej K. Grzybowskiego zajmowała historia Polski. Jej popularyzacji za granicami naszego kraju służyły głównie następujące prace: *La loi et coutume en Pologne (Depuis le X-ème siècle jusqu'à 1795)* (w: *Rapports polonais présentés au sixième Congrès International de droit comparé*, Varsovie 1962); *Droit public, droit, privé (La Pologne du XI au XVIII siècle)* (w: *Rapports polonais présentés au sixième Congrès International de droit comparé*, Varsovie 1966) oraz *Les éléments monocratiques en Pologne (XVI–XVIII siècles)* (w: *Extrait des Recueils de la Société Jean Bodin*, t. XXII, La monocratie, Bruxelles 1969).

Interesował się szczególnie wiekami XVI i XIX. Poddął analizie parlamentaryzm XVI wieku: *Teoria reprezentacji w Polsce epoki Odrodzenia* (Warszawa 1959) jest podstawowym materiałem teoretycznym do badań nad ustrojem Polski wieku XVI. Historia Polski XIX w. doczekała się dwóch opracowań. W monografii: *Galicja 1848–1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii* (Warszawa–Kraków–Wrocław 1959) dokonał znakomitej syntezy prawnohistorycznej epoki, zapełniając lukę w historiografii polskiej. Wielkie dzieło poświęcił historii państwa i prawa polskiego w latach 1848–1914 (K. Grzybowski, *Historia państwa i prawa Polski*, t. IV: *Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa*, uzupełnili i przygotowali do druku: J. Bardach, S. Grodziski, M. Senkowska-Gluck, Warszawa 1982).

Na szczególne podkreślenie zasługuje pierwsze wydanie fundamentalnego dzieła *Historia doktryn politycznych i prawnych. Od państwa niewolniczego do rewolucji burżuazyjnych*, w których syntetycznie przedstawił panoramę doktryn w ciągu wieków (Warszawa 1967).

Przedmiotem szczególnej analizy uczynił doktrynę społeczną i polityczną Kościoła. Poprzedziła je broszura *Polityka Watykanu 1917–1929* (w: *Szkice z dziejów papieżstwa*, Warszawa 1958, a także osobno, Warszawa 1958). Jedną z ostatnich jego prac była *Katolicka doktryna prawa natury* („Etyka” 6/1970). Największym przedsięwzięciem naukowym w tej dziedzinie stała się praca napisana wraz z Barbarą Sobolewską, traktująca o dziejach myśli społecznej i politycznej Kościoła, wyrażanej w encyklikach papieskich od czasów Wielkiej Rewolucji Francuskiej (K. Grzybowski, B. Sobolewska, *Doktryna polityczna i społeczna papieżstwa 1899–1968*, Warszawa 1971).

Założenia metodologiczne historii doktryn politycznych i prawnych zostały wypracowane i sformułowane przez Konstantego Grzybowskiego w jego pracach na-

ukowych, w ciągu wielu lat (*Z zagadnień metodologii historii doktryn politycznych*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” t. VIII, 1956, z. 1; *Z badań nad historią myśli społeczno-politycznej*, „Kwartalnik Historyczny”, 1957, nr 1). Przez doktryny polityczno-prawne rozumiał K. Grzybowski:

„... poglądy na strukturę polityczną społeczeństwa (przede wszystkim i w pierwszym rzędzie, choć niewyłącznie, na państwo jako najważniejsze i decydujące – choć niejedyne – zjawisko struktury politycznej) oraz na obowiązujące w tym społeczeństwie prawo” [*Historia doktryn politycznych i prawnych*, Cz. I, wyd. II, Kraków 1960, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, skrypt.].

Doktryny polityczne i prawne traktował jako zjawiska ze sfery „świadomości społecznej”. Przedmiotem historii doktryn była sfera świadomości społecznej o zjawiskach „politycznych i prawnych”. Rozumienie przez niego doktryn ściśle zostało powiązane z ich merytoryczną, prawno-państwową istotą oraz psycho-społecznym charakterem percepcji zjawisk prawno-politycznych.

Jako historyka doktryn politycznych i prawnych charakteryzowały Konstantego Grzybowskiego wyraźnie określone cechy:

- Uprawiał historię doktryn jako prawnik, traktując tę dyscyplinę nauki jako fundament uniwersyteckiej edukacji prawniczej.
- Analizował „doktryny” w ścisłym związku z historią państwa i prawa, filozofią prawa, konstytucjonalizmem oraz socjologią władzy.
- Zrealizował maksymalistyczny program badawczy, obejmując nim główne problemy doktrynalne wszystkich – bez mała – epok.
- Badając doktryny, wnikał w ich istotę, szukał prawidłowości i cech rozwoju, dążąc do syntezy.
- Preferował historyczny funkcjonalizm, który dobitnie charakteryzował metodologię jego doktryn.

Niewątpliwie był Konstanty Grzybowski twórcą polskiej szkoły historii doktryn politycznych i prawnych. Ukształtował jej podstawy metodologiczne, napisał podstawowe dzieła. Zainspirował intelektualnie szerokie grono historyków doktryn, dla których był wzorem. Bez Konstantego Grzybowskiego nie byłby możliwy dalszy, tak wielostronny i erudycyjny, rozwój historii doktryn politycznych i prawnych w Polsce.

Konstanty Grzybowski posiadał wszelkie zalety mistrza i profesora. Jego autorytet wynikał z nieprzeciętnej erudycji, nie zaś z zinstytucjonalizowanej hierarchii uniwersyteckiej. Miał rzadko spotykaną intuicję intelektualną. To się czuło, to było dane w bezpośrednim kontakcie z nim. Fascynował jego analityczno-syntetyczny sposób myślenia, antyschematyczny, inspirujący do krytycznych naukowo przemyśleń, w pełnym tego słowa znaczeniu, twórczych. Wywierał na otoczenie wpływ ogromny. Wobec problemów życia zachowywał dystans, szanował siebie i szanował innych. Wzbudzał szacunek i uznanie. Był sceptyczny w metodzie, konstruktywny w pracy. Łączył umiarkowany racjonalizm z temperamentem pełnego pasji badawczej, refleksyjnego romantyka. Był mistrzem kompromisu, lecz nie za każdą cenę i nie w każdej sytuacji. Własne zdanie konfrontował z opinią polemisty w poszukiwaniu syntezy, przeciwstawiając się dogmatycznej racji. Mówiono o nim, że jest intelektualnie kontrowersyjny i nie bez racji. Wszak każdy umysł oryginalny, każdy umysł dążący do syntezy, nie

wbrew kierunkom intelektualnym lecz na ich podstawie, jest nie tylko kontrowersyjny, lecz przede wszystkim oryginalny.

Nie znosił biurokracji, lecz cenił ład i porządek ze względów praktycznych. Swoim przykładem zachęcał do punktualności i rzetelności, sumiennego wykonywania obowiązków. Nie był apodyktyczny, a przecież naśladowanie profesora miało charakter zupełnie naturalny. Z reguły uśmiechnięty, z nieodłączną fajką, zawsze gotów do dyskusji i stawiania inspirujących pytań, nieco oniesmielał, nie przez sposób zachowania, gdyż był człowiekiem skromnym, lecz przez przytłaczający ogrom wiedzy wspartej nieprzeciętną inteligencją i błyskotliwą erudycją.

K. Grzybowski prowadził działalność polityczną w Stronnictwie Prawicy Narodowej, które kontynuowało tradycje krakowskich Stańczyków. Mając zaledwie 25 lat pełnił funkcję sekretarza tego stronnictwa. Profil ideologiczny K. Grzybowskiego mieścił się w liberalno-konserwatywnym modelu ukształtowanym przez Władysława Leopolda Jaworskiego, Michała Bobrzyńskiego i Stanisława Estreichera, zdystansowanych jednoznacznie od nacjonalizmu i reakcji.

Po przewrocie majowym K. Grzybowski sądził, że sanacja potrafi ustanowić system prawno-konstytucyjny, który będzie kompromisem pomiędzy dyktaturą i parlamentaryzmem. Tak się jednak nie stało, zaś K. Grzybowski popadł w konflikt z ministrem Januszem Jędrzejewiczem, dążącym do likwidacji samorządu akademickiego, czemu sprzeciwił się liberalny „Czas”, w którym funkcję redaktora naczelnego pełnił K. Grzybowski (1933–1934). Odszedł z „Czasu” w związku z odmową opublikowania listu pasterskiego episkopatu przeciwko masonerii. Wcześniej w latach 1930–1934 był redaktorem naczelnym „Przeglądu Współczesnego”. Po 1945 roku K. Grzybowski był zdania, że polski model demokracji ludowej może być kompromisem pomiędzy demokracją liberalną typu zasadniczego a demokracją socjalistyczną przy zachowaniu własności prywatnej i równouprawnieniu jej z własnością społeczną.

W końcu 1945 roku podjął K. Grzybowski współpracę z krakowskim tygodnikiem „Odrodzenie”, który dążył do „nawiązania dialogu między liberalnymi i demokratycznymi środowiskami intelektualnymi a nową władzą (J. Bardach, *Pasje*, s. 125). Na łamach „Odrodzenia” K. Grzybowski eksponował „rozbudowę systemu kontroli w państwie”. Wkrótce podjął K. Grzybowski współpracę z redakcją „Kuźnicy”, eksponując na jej łamach rolę postulowanego przezeń trybunału konstytucyjnego, wyposażonego w kompetencje kontroli prawa.

W 1946 roku wstąpił K. Grzybowski do PPS, uczestnicząc w przygotowywaniu projektu „małej konstytucji”, a następnie w pracach nad projektem nowej konstytucji. Był autorem „Statutu partii politycznych”, opracowanego dla Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów. K. Grzybowski postulował powołanie Rady Politycznej koncesjonującej powstawanie i działalność partii politycznych w Polsce, co w ówczesnej sytuacji politycznej było koncepcją antytotitalarną, a „... założenie istnienia nawet mocno ograniczonego systemu pluralistycznego otwierało pewne możliwości innego niż radziecki, kierunku ewolucji ustrojowej” (J. Bardach, *Pasje...*, s. 136).

Działalność publicystyczną kontynuował K. Grzybowski na łamach „Polityki” oraz „Życia Literackiego”, z którym zerwał współpracę w związku ze stosunkiem do wydarzeń marcowych 1968 roku, jako zdecydowany przeciwnik antysemityzmu i nacjonalizmu.

K. Grzybowski prowadził pełne aluzji politycznych gawędy telewizyjne w II połowie lat 60. Dzięki nim jego sposób myślenia i wartościowania, pełen refleksyjnej zadumy, stał się przedmiotem społecznej recepcji. Od niego dowiadywała się ówczesna telewizyjna Polska, że polityka jest trudną sztuką rządzenia, wymagającą i wiedzy, i intuicji, że pomiędzy rządzącymi a rządzonymi zachodzą złożone, wieloaspektowe stosunki, że polityka (także ta kontestacyjna) jest możliwa tylko w państwie i na jego zasadach konstytucyjnych – jeśli ma być realistyczna – że państwo jest wspólną wartością dla całego narodu, zaś dyskusja polityczna powinna być otwarta i odpowiedzialna, że monopol na prawdę nie istnieje, że nie ma współczesności bez historii, zaś historyczna przeszłość jest koniecznym pomostem prowadzącym w sposób złożony do teraźniejszości.

Łączył Grzybowski zainteresowania naukowo-badawcze z pasją polityczną historyka służącego swą wiedzą Polsce jemu współczesnej. Polityki czynnej w zasadzie nie uprawiał, lecz na życie polityczne w Polsce wywierał wpływ niemały, z dystansem, fachowo i sceptycznie, *pro publico bono* – jak przystało na intelektualistę tej miary. Sądził, że wiedza historyczna o państwie i prawie jest zapleczem polityki, służy praktyce. Rzecz w tym, by była rzetelna, a nie koniunkturalna – głęboka i refleksyjna, wolna od apriorycznych celów i założeń politycznych.

Wiesław Kozub-Ciembroniewicz

Bibliografia

- Bardach J., *Sapere auro* w: „Polityka”, 1970, nr 30.
- Bardach J., *Pasje uczonego. Rzecz o Konstantym Grzybowskim (1901–1970)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” (cyt. dalej CPH), 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Grodziski S., *Konstanty Grzybowski – historyk ustroju Polski*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Jaskólski M., *Konstanty Grzybowski 1901–1970. Widzenie historii*, „Krakowskie Studia Prawnicze”, 1989, R. XXII.
- Jaskólski M., *Konstanty Grzybowski – konserwatyzm a polityka i nauka*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Kozub-Ciembroniewicz W., *Konstanty Grzybowski a rozwój historii doktryn politycznych i prawnych w Polsce po 1945 r.*, CPH, 1996, t. XLVII, z. 1–2, za rok 1995.
- Kozub-Ciembroniewicz W., *Faszyzm w interpretacji Konstantego Grzybowskiego*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Maciąg Z., *Konstanty Grzybowski – jego metody analizy, pojęcia, syntezy*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Majchrowski J., *Konstantego Grzybowskiego koncepcja rządów autorytarnych*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Olszewski H., *Konstanty Grzybowski (1901–1970). Próba charakterystyki naukowej*, CPH, 1971, t. XXIII, z. 1.
- Olszewski H., *Konstanty Grzybowski i jego uczniowie*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.
- Opalek K., *Pod znakiem refleksji (O Konstantym Grzybowskim)*, w: K. Grzybowski, *Pięćdziesiąt lat 1918–1968*, z przedmową K. Opalka, Kraków 1977.
- Sarnecki P., *Myśl konstytucyjna Konstantego Grzybowskiego*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.

- Sobolewska B. (opr.), *Bibliografia ważniejszych prac naukowych Profesora Konstantego Grzybowskiego*, CPH, 1971, t. XXIII, z. 1.
- Sobolewska B., *Dyktatura, demokracja i historia we wspomnieniach i pracach Konstantego Grzybowskiego*, w: *Księga Pamiątkowa ku czci Konstantego Grzybowskiego*, Kraków 1971.
- Sobolewski M., *Konstanty Grzybowski jako konstytucjonalista i politolog*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace z Nauk Politycznych*, z. 4, 1972.
- Szcutnik R., *Historyzm, społeczeństwo, czas w refleksji Konstantego Grzybowskiego*, *Zeszyty Naukowe WSP w Rzeszowie, Seria Społeczno-Pedagogiczna i Historyczna, Nauki Społeczne*, z. 7, 1991.
- Waldenberg M., *Konstanty Grzybowski a marksizm*, CPH, 1996, t. XLVIII, z. 1–2.

